

ХОМА Т. Ю.,ад'юнкт кафедри адміністративної діяльності
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 342.9

**АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ВІДКРИТТЯ
АБО ВИКОРИСТАННЯ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ ВАЛЮТНИХ РАХУНКІВ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ**

У статті здійснено комплексне дослідження адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків. Проведено ґрунтовний аналіз теоретичних і практичних проблем адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків для подальшого визначення напрямів удосконалення нормативно-правової бази, яка регламентує цю сферу.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, валютні рахунки, незаконне відкриття або використання, теоретико-методологічні засади, шлях удосконалення.

В статье осуществлено комплексное исследование административной ответственности за незаконное открытие или использование за пределами Украины валютных счетов. Проведен обстоятельный анализ теоретических и практических проблем административной ответственности за незаконное открытие или использование за пределами Украины валютных счетов для дальнейшего определения направлений совершенствования нормативно-правовой базы, регламентирующей эту сферу.

Ключевые слова: административная ответственность, валютные счета, незаконное открытие или использование, теоретико-методологические основы, путь совершенствования.

The article deals with the complex investigation of administrative responsibility for the illegal opening or use of foreign currency accounts outside Ukraine. A thorough analysis of the theoretical and practical problems of administrative responsibility for illegal opening or use of foreign currency accounts outside Ukraine is carried out for further determination of the directions of improvement of the regulatory and legal framework regulating this sphere.

Key words: administrative responsibility, foreign currency accounts, illegal opening or use, theoretical and methodological principles, way of improvement.

Вступ. Розвиток правової, демократичної, соціальної, незалежної держави потребує адекватного регулювання суспільних відносин чіткими правовими нормами, які відповідають сучасному стану розвитку суспільства. Разом із тим будь-які нормативно-правові акти повинні бути розроблені та прийняті з урахуванням інтересів громадянського суспільства, інакше вони будуть дискредитувати інститут влади. Тому для забезпечення належної якості законодавчої бази варто під час розроблення проектів нормативно-правових актів використовувати наявні доктринальні бачення вчених щодо шляхів удосконалення законодавства, оскільки вони ґрунтуються на детальному аналізі як правових норм, так і практики їх застосування, а також відображають основні теоретичні ідеї про права людини та громадянина.

Дослідження питань у сфері валютного регулювання й контролю, в тому числі щодо порядку відкриття і закриття валютних рахунків, найбільш широко розглянуті в працях: Е.С. Дмитренка «Юридична відповідальність суб'єктів фінансового права (як складова механізму правового забезпечення фінансової безпеки України)» [1]; Т.В. Філіпенко «Механізм державного управління валютним ринком України» [2]; О.М. Понамарчук «Валютний контроль у системі міжнародних розрахунків» [3]; Р.М. Сухого «Повноваження Національного банку України по управлінню та контролю за валютним оборотом: фінансово-правовий аспект» [4]; Л.М. Кравченко «Правові засади валютного регулювання і контролю в Україні» [5]; г) А.В. Гарбінської-Руденко «Правові засади здійснення валютного контролю в Україні» [6]; С.І. Лучковської «Правові основи валютного контролю» [7].

Постановка завдання. Метою статті є пошук оптимальних шляхів удосконалення закону про адміністративну відповідальність, а також дослідження проблемних питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків з урахуванням уже напрацьованих вітчизняними вченими доктринальних уявлень у цій сфері.

Результати дослідження. Для проведення ґрунтовного аналізу теоретичних і практичних проблем адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків визначимо низку завдань, а саме: 1) характеристика поняття й ознак адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 2) здійснення порівняльного аналізу законодавства зарубіжних країн у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 3) визначення особливостей об'єкта та об'єктивної сторони юридичного складу незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 4) розкриття основних ознак суб'єкта й суб'єктивної сторони юридичного складу незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 5) визначення кваліфікуючих ознак юридичного складу незаконного відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 6) характеристика заходів адміністративного стягнення за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків; 7) запропонування напрямів удосконалення законодавства у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків. [8, с. 60–61].

Останні зміни, що відбуваються в соціальній, економічній, політичній, законотвірчій сферах суспільства, спрямовані на зміцнення й розбудову демократичної, соціально спрямованої та правової держави. Ці зміни пов'язані з прагненням політичного керівництва держави до європейської інтеграції. Утвердження в нашій країні громадянського суспільства, правової держави, належного забезпечення публічної безпеки зумовлює нові тенденції у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері відкриття або використання за межами України валютних рахунків. Тому існує необхідність у визначенні методологічних засад дослідження питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, що дасть змогу об'єктивно вирішити поставлені завдання дослідження.

Під методологією в юридичній літературі розуміють схему, план вирішення поставлених завдань наукового дослідження [9, с. 65]. Предметом методології як специфічної сфери теоретичного дослідження має бути все, що має те чи інше методологічне значення, тобто спроможне виконати методологічну функцію [10, с. 25].

Під час визначення методу найчастіше вказують на такі його характеристики, як послідовність і доцільність дій, прийомів, операцій, системність і нормативний характер процедур, що використовуються [11, с. 88]. Такими підходами, що можуть бути корисними в процесі дослідження питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, є аксіологічний (ціннісний), герменевтичний, порівняльний, системний і функціональний підходи.

Аксіологічний (ціннісний) підхід дає змогу розглядати адміністративну відповідальність за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків крізь

призму їх відповідності загальнолюдським фундаментальним цінностям, серед яких – справедливність, правова рівність, гуманізм, суспільне благо.

Герменевтичний підхід набуває все більшого поширення в доктринальних дослідженнях, адже відкриває нові можливості для тлумачення правових норм законодавства у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Вагомий методологічний і пізнавальний потенціал для дослідження адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків міститься в *синергетичному підході*. Особливість синергетичного підходу полягає в тому, що правозастосування норм законодавства у сфері адміністративної відповідальності за правопорушення, передбачене ст. 162-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), інколи містить певну непередбачуваність, особливо в умовах нестабільності нормативно-правової бази.

Порівняльний підхід може бути використаний для виявлення подібностей, закономірностей і відмінностей між правовими нормами вітчизняного та зарубіжного законодавства, виявлення повноти або часткової їх спорідненості, виокремлення загального і специфічного в їх змістовому наповненні, визначення особливостей взаємодії органів адміністративної юрисдикції.

Системний підхід полягає в комплексному аналізі правових норм, правових інститутів, галузей законодавства у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин, взаємного їх впливу на правове регулювання суспільних відносин. Правова норма, закріплена в ст. 162-2 КУпАП, не існує поза системою адміністративного, валютного законодавства. І, навпаки, система законодавства завжди має певну структуру та логічну побудову для належного захисту прав і свобод громадян шляхом притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків [12, с. 88].

Для дослідження питань адміністративної відповідальності доцільно використати також *функціональний підхід*, основним призначенням якого є виявлення найбільш важливих умов існування, функціонування тих чи інших механізмів. За допомогою цього підходу можемо спостерігати функціонування як усього механізму, так й окремих його елементів, тобто правових норм.

Розглянувши основні підходи до аналізу адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, пропонуємо перейти до визначення методів наукового пізнання, які можна застосувати в процесі наукового дослідження.

Шляхом використання *методу спостереження* проводилося цілеспрямоване вивчення об'єкта дослідження відповідно до завдань дослідження. Спостереження дало змогу отримати первинну інформацію про стан, тенденції, проблемні питання адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Одним із важливих методів наукового пізнання є *аналогія*, використання якої сприяє одержанню нових знань про об'єкти чи явища на основі того, що вони є подібними до інших.

Аналіз і синтез є взаємопов'язаними й основними методами науково пізнання. Для дослідження доречним є аналіз особливостей суб'єктів, які здійснюють провадження у справах про незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків у зарубіжних країнах, із подальшим використанням результатів упровадження позитивного досвіду в Україні. Синтез, навпаки, передбачає процес уявного або фактичного возз'єднання цілого з частин (елементів), наприклад, за результатами характеристики ознак адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків можна сформулювати поняття цього виду юридичної відповідальності. Єдність аналізу й синтезу яскраво виявляється під час використання системного підходу до дослідження складних процесів, наприклад, під час розгляду особливостей провадження у справах про незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, як системи.

Дедуція – це логічний прийом, за допомогою якого на основі загального знання можна отримати знання про частину. Так, на основі загальних знань про поняття й ознаки адміністративної відповідальності, ми можемо визначити поняття й ознаки цього виду юридичної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, а за допомогою методу *індукції* – навпаки. Зокрема, завдяки індукції за результатами аналізу об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта, суб'єктивної сторони елементів юридичного складу правопорушення, передбаченого ст. 162-2 КУпАП, ми матимемо цілісне уявлення про склад цього виду адміністративного правопорушення.

З метою досягнення мети дослідження й витрачання меншої кількості часу в юридичній науці часто використовують *метод абстрагування*. Останній передбачає усунення під час дослідження об'єктів, явищ і процесів несуттєвих, другорядних властивостей, елементів і виокремлення головного, основного. Граничний випадок абстрагування маємо лише тоді, коли залишається лише одна, але суттєва ознака.

Висунення гіпотези як метод дослідження полягає в побудові припущення стосовно даних про певні явища, процеси, події, про причини їх виникнення, існування, поширення. Зрозуміло, що визначення гіпотез фактично є початковим процесом доктринального дослідження, коли науковець висуває декілька гіпотез, а вже за результатами проведення дослідження або його завершення підтверджує чи спростовує висунуті гіпотези.

Використання *структурно-функціонального методу* дає змогу виокремити окремі складові елементи в об'єкті дослідження, визначити взаємозв'язки між цими елементами, а також охарактеризувати функціональне призначення, функції кожного окремого елемента складного об'єкта. Застосування цього методу дає нам змогу, наприклад, дослідити особливості стадій провадження у справах про адміністративні правопорушення за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків. Зокрема, структурно-функціональний аналіз дав можливість виділити окремі стадії провадження за правопорушення, передбачене ст. 162-2 КУпАП, надати їх функціональну характеристику, проаналізувати правові взаємозв'язки між окремими стадіями.

Крім застосування загальнотеоретичних методів науково пізнання, під час дослідження питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків доцільно користуватися спеціально-юридичними методами, такими як формально-юридичний (догматичний) і порівняльно-правовий (компаративістський). Зокрема, *формально-юридичний метод* наукового пізнання дає змогу проаналізувати структуру, формальну визначеність правової норми, закріпленої в ст. 162-2 КУпАП, її відповідність правилам юридичної техніки, взаємозв'язок з іншими нормами законодавства у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків. Крім того, завдяки цьому методу можна сформулювати визначення конкретних понять, описати їх, класифікувати чи систематизувати певні ознаки, види, елементи, напрацювати понятійно-категоріальний апарат у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

У свою чергу, у процесі дослідження варто застосовувати *порівняльно-правовий метод* наукового пізнання, який, на правильну думку Т.С. Подорожної, дає змогу більш релігійно подати специфіку функціонування правової системи України порівняно з іншими сучасними країнами [13, с. 48].

Порівняльно-правовий метод наукового пізнання буде застосований у процесі аналізу законодавства зарубіжних країн у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків для зіставлення, порівняння, виявлення подібних або відмінних рис у нормативно-правовому регулюванні суспільних відносин у цій сфері. Велике значення цього методу наукового пізнання полягає в тому, що його застосування допоможе нам уникнути тих помилок у правовому регулюванні суспільних відносин у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, які вже допустили інші країни, зокрема

країни СНД, у яких досі існує чітка межа між кримінальною та адміністративною відповідальністю.

Під час вивчення питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків доцільним є застосування *методу конкретно-соціологічних досліджень*. Використання цього методу наукового пізнання передбачає різноманітні прийоми: аналіз документів, офіційних повідомлень, усні та письмові опитування (інтерв'ю, співбесіди, анкетування), вивчення громадської думки про ефективність адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків [14, с. 326].

Статистичний метод сприяє характеристиці кількісних показників певних правових явищ і подій. Цей метод доцільно використовувати для визначення стану й тенденцій учинених правопорушень за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Застосування *математичного методу* забезпечує оперативність і надійність обробки різного виду інформації, відповідно, підвищує якість дослідження кількісних закономірностей. Окрім цього, математичний метод доцільно використовувати під час оцінювання діяльності суб'єктів, уповноважених виявляти та притягати до адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Зауважимо, що вищезазначені методи можуть використовуватися на певному рівні пізнавальної діяльності. Наприклад, статистичний метод використовувався на емпіричному рівні й у процесі узагальнення досліджуваних фактів у сфері адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, а такий метод, як аналіз, використовувався й на емпіричному, і на теоретичному рівнях. Тільки використання загальнонаукових, спеціально-юридичних, а також спеціально-наукових методів дає змогу досягти мети дослідження. Тому відмова від використання одних методів, як й абсолютизація чи неточне використання інших призводять до формулювання неповних, а іноді й неправильних висновків щодо питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Висновки. Отже, методологічні засади дослідження питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків характеризуються різноманітністю прийомів, способів наукового пізнання. Залежно від завдань, на тому чи іншому етапі та рівні використовувалися ті або інші методи наукового пізнання. При цьому не варто розглядати якісь із них головними, основними, а інші факкультативними. Доцільно наголосити на необхідності саме системного використання різних методологічних підходів і методів дослідження під час дослідження. Наявність різних методологічних підходів дослідження питань адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків свідчить про те, що ця творча робота є складним, багатограним процесом у розбудові правової держави й формуванні громадянського суспільства, а поєднання загальнонаукових, спеціальноюридичних і спеціальнонаукових методів допомагає об'єктивно, повно та всебічно розкрити, розв'язати проблемні питання в цій сфері. У зв'язку з цим застосування значного арсеналу теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дає нам змогу повною мірою охарактеризувати предмет дослідження, вирішити поставлені завдання, досягти поставленої мети дослідження адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко Е.С. Валютний контроль у системі міжнародних розрахунків : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Е.С. Дмитренко. – К., 2011. – 531 с.

2. Філіпенко Т.В. Механізм державного управління валютним ринком України : дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / Т.В. Філіпенко. – Донецьк, 2010. – 488 с.
3. Понамарчук О.М. Валютний контроль у системі міжнародних розрахунків : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.М. Понамарчук. – К., 2012. – 215 с.
4. Сухий Р.М. Повноваження Національного банку України по управлінню та контролю за валютним оборотом: фінансово-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Р.М. Сухий. – Одеса, 2012. – 240 с.
5. Кравченко Л.М. Правові засади валютного регулювання і контролю в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Л.М. Кравченко. – Ірпінь, 2003. – 19 с.
6. Гарбінська-Руденко А.В. Правові засади здійснення валютного контролю в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.В. Гарбінська-Руденко. – Ірпінь, 2011. – 194 с.
7. Лучковська С.І. Правові основи валютного контролю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.І. Лучковська. – К., 2007. – 20 с.
8. Хома Т.Ю. Поняття та ознаки адміністративної відповідальності за незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків / Т.Ю. Хома // Науковий вісник публічного та приватного права. – 2016. – Вип. 6. – Т. 2. – С. 60–61.
9. Кривов'яз О.В. Забезпечення правопорядку як суспільно-правове явище / О.В. Кривов'яз // Право, суспільство та держава: форми взаємодії : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 21–22 берез. 2012 р.). – К. : Центр правових наукових досліджень, 2012. – Т. 1. – 2012. – С. 13–14.
10. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : [навч. посіб.] / О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.
11. Гусарев С.Д. Теорія права і держави : [навч. посіб.] / С.Д. Гусарев. – К. : Всеукр. асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 270 с.
12. Подорожна Т.С. Особливості використання порівняльно-правового методу в дослідженні правової системи України / Т.С. Подорожна // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 46–48.
13. Место преступления: Германия // Аргументы и факты. – 2013. – № 28.
14. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – К. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина. – 2013. – 1420 с.

